

EIROPAS SAVIENĪBA

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

ANNO 1919

PROFESIONĀLAJĀ IZGLĪTĪBĀ IESAISTĪTO
VISPĀRIZGLĪTOJOŠO MĀCĪBU PRIEKŠMETU PEDAGOGU
KOMPETENCES PAAUGSTINĀŠANA

Ināra Voitkāne

Vēsturiski hronoloģiskais pārskats (kopsavilkuma tabulas)

17. gs. kultūras radītās kultūrvērtības

Materiāls izstrādāts

ESF Darbības programmas 2007. - 2013.gadam „Cilvēkresursi un nodarbinātība”
prioritātes 1.2. „Izglītība un prasmes”

pasākuma 1.2.1. „Profesionālās izglītības un vispārējo prasmju attīstība”

aktivitātes 1.2.1.2. „Vispārējo zināšanu un prasmju uzlabošana”

apakšaktivitātes 1.2.1.1.2. „Profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu kompetences paaugstināšana”

Latvijas Universitātes realizētā projekta

**„Profesionālajā izglītībā iesaistīto vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogu
kompetences paaugstināšana”**

(Vienošanās Nr.2009/0274/1DP/1.2.1.1.2/09/IPIA/VIAA/003, LU reģistrācijas Nr.ESS2009/88) īstenošanai.

Rīga, 2010

17. gs. raksturojums	Literatūra	Zinātne	Mūzika
<p>17. gs. bija liels pārmaiņu laiks. Tas nesa pārmaiņas ne tikai zinātnē un kultūrā, bet arī cilvēka izpratnē par dzīvi, reliģiju, notikumiem, kas norisinājās tajā. Viduslaiku valsts pakļāvās baznīcas ietekmei, tomēr, nākot jaunajiem laikiem, tās ietekmes sfēra zūd. Valsts sāk pārdalīt baznīcu, ko uzskata par vienu no saviem resoriem. 17. gs. būtiski izmainīja filozofiju un pasaules ainu. Zuda pārliecība, ka filozofija un kristietība ir nesaraunājami saistītas. Dabas zinātņu sfēras bija pirmās, kurās notika domāšanas „apvērsums”.</p> <p>17. gadsimtā bija absolūtisms - neierobežota monarhija, kurā augstākā vara pieder vienai personai. Par absolūtisma laiku pieņemts dēvēt periodu, kurš aizsākās ar patvaldnieciskā Francijas Luija XIV Francijā (Saules karalis) nākšanu pie varas un noslēdzās ar Franču revolūciju. Vēsturē šis absolūtais diktators ir iegājis ar savu teicienu „Valsts, tas esmu es”.</p>	<p>Pēc renesanses uz neilgu periodu Eiropas literatūrā dominēja baroks. Baroka literatūrai bija raksturīga saasināta pasaulē valdošo pretrunu uztvere, pasaules norises attēlot dinamiski. Autori pievērsās tēmām, kas attēloja nepastāvību, dzīves vērtību nestabilitāti. Tika uzsvērtā cilvēka divkosīgā daba, samaitātība. Baroka literatūra bija tālaina, ekspressīva, emocionāla, centās atbrīvot lasītāja iztēli, satriekt un pārsteigt viņu.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Džanbatista Bazile (1575 - 1632). Apcarināja pasakas sava laika garam. Itālija. ● Šarls Pero (1628 - 1703). Sakopojis un apdarinājis franču pasakas – krājums “Pasakas par mamiņu Zosi jeb pamāčošas seno laiku teikas un pasakas”, Francija. ● Lope de Vega (1562-1635). Attēlo spēņu tautas dzīves ainas, laikmeta notikumus. Ievērojama ir drāma “Avju avots”, kurā autors aicina cīnīties par cilvēka tiesībām, aizstāvēt savu cilvēcisko cieņu un sacelties pret apspiedējiem. Rakstnieks pievērsās tādiem tēmai kā mīlestībai (“Suns uz siena kaudzes” (1613 – 1618), “Meitene ar krūzi” (1627)). Mīļtējiem viņa lugās bieži jācīnās pret šķiru aizspriedumiem. Spānija. ● Pedro Kalderons (1600 - 1681). Dramaturgs, garīdznieks. Sarakstījis ap 200 lugām. Tiek uzskatīts par drūmu un skarbu dzejnieku. Rakstīja zobena komēdiju stila lugas: “Mīla, gods un vara”(1625); “Ar mīlu nejoko” (1627). Kalderons filozofēja par jūtām, cilvēkiem, zemi, vainas apziņu, pasauli. Kalderona lugu tēli runā garus monologus, kuros filozofē visi – karali, prinči un kalpi. Spānija. 	<p>17. gs. zinātnieki atklājumi mainīja priekšstatu par pasauli. Ne visu vada Dievs un kristīgās pasaules noteikie likumi, bet gan visu var skaidrot ar zinātnes palīdzību, reliģiju nodalot no zinātnes sfēras.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Galileo Galilejs (1564-1642) - skatīties renesanses laikmeta zinātnē. ● Johanes Keplers (1571 - 1630). Balstoties uz Kopernika mācību, viņš centās izskaidrot planētu kustības likumsakarības. Astronomijā pazīst trīs Keplera Saules sistēmas planētu kustības likumi: <ul style="list-style-type: none"> ● Pirmais likums: planētas griežas pa elipsēm, kuru vienā fokusā atrodas Saule; ● Otrais likums: līnija, kas savieno planētu ar Sauli, apraksta vienāda laika spriņķi vienādu laukumu; ● Trešais likums: planētu griešanās laika kvadrāti ir proporcionāli to vidējam attālumam no Saules kubiem. ● Īzaks Ņūtons (1643 - 1727). Teorētiskās fizikas pamatlicējs. Ņūtona galvenie sasniegumi bija matemātikā, mehānikā un optikā. Ņūtons pierādīja, ka fizikālie likumi darbojas gan uz Zemes, gan arī uz planētām, apstiprinot domu, ka Debesu pasaulē neatšķiras no Zemes pasaules. Ņūtons atklāja t.s. mehānikas likumus: likums par inerču, likums par kustības pašinertuma atbilstību iedarbības spēkam, likums par darbību un pretdarbību. Ņūtons arī atklāja gaismas dispersiju, t.s., Ņūtona gredzenus (gredzveida interferences joslas), kā arī uzkonstruēja pirmo spoguļteleskopu un atklāja gravitācijas likumu – zemes pievilkšanās spēka darbību. Ievērojami atklājumi tika veikti arī matemātikā: Ņūtona binoms, Ņūtona metode. ● Roberts Boils (1627 - 1691). Zinātniskās ķīmijas un atomisma pamatlicējs. Boils nodarbojās ar eksperimentiem un, izmantojot gaisa sūkni, atklāja “Boila likumu”, t. i., sakarību, ka pie nemainīgas temperatūras gāzes tilpums ir apgriezti proporcionāls tās spiedienam. 1680. g. pārklāja papīru ar forstoru, rīvējot skaidu, tā aizdegās – pirmā sērskociņa dzimšanas brīdis. ● Gotfrīds Vilhems Leibnics (1646 - 1716). Matemātiķis. 1700. gadā Leibnics dibināja Prūsijas Zinātņu akadēmiju, kļūstot par tās pirmo prezidentu. Kopā ar Ņūtonu izveidoja mūsdienu matemātikas pamatprincipus, pamatjēdzienus. Leibnics izgudroja skaitļojamo mašīnu. ● Antonijs van Lēvenhūks (1632 - 1723). Zinātniskās mikroskopijas pamatlicējs. Zinātnē pilnīgi neizglītotis Lēvenhūks izstrādāja lēcu (mikroskopu), kas ļāva iegūt 300 reižu lielāku palielinājumu, ar kuru palīdzību pirmo reizi tika novērotas baktērijas, augu un dzīvnieku šūnas. Lēvenhūks pētīja sarkanos asinsķermeņus, baktērijas un pirmoreiz arī spermatozoīdus. ● Edmunds Halejs (1659 - 1742). Astronoms, ģeofiziķis. Halejs 1682. g. pierādīja, ka spožā komēta parādās periodiski. Novērojot spožo komētu, ko vēlāk nosauca par Haleja komētu - periodiska komēta, kas apriņķo Sauli aptuveni 76 gadu periodā. Halejs aprēķināja 24 komētu orbītas, sastādīja pirmo ģeometrisko karti, atklāja zvaigžņu īpatnējas kustības. 1676 – 1678. g. sastādīja pirmo teleskopisko dienvidpuslodes zvaigžņu katalogu. 	<p>1671. gadā Parīzē nodibināja pirmo opereteātri “Karaliskā mūzikas akadēmija” (tagadējais Grand Opera).</p> <p>Baroka mūzika. Baroka laikā radās jauni mūzikas žanri – opera, oratorija, kantāte, svīta, izveidojās mažora – minora skaņķārtu sistēma.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Klaudio Monteverdi (1567 – 1643). Monteverdi slavenākais darbs ir opera “Orfejs”, ko iestudēja 1617. gadā Mantujā. Opera “Orfejs” ir pirmais mākslinieciski pilnīgs operas žanra paraugs mūzikas vēsturē. Viņš kļuva par pirmo muzikālas drāmas autoru. Otra populārākā K.Monteverdi opera ir “Popejas kronšana”. No 1613. gada līdz 1643. gadam viņš bija Venēcijas Sv. Marka katedrāles kapela vadītājs, ērģelnieks. Strādājot katedrālē, radās lielākā daļa K.Monteverdi skaņdarbu. <p>Klasicisma mūzika.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Džovanni Batista Lulli (1632 - 1687). Ludvika XIV galma kapelmeistars un franču nacionālās operas izveidotājs. Viņš dibina klasicisma stila “lirisko traģēdiju” – monumentāli dramatisks sacerējums ar anītku sižetu. Operu Lulli apvienoja ar baletu. Lullī operās dominē orķestra un kora epizodes, kā arī nav tik daudz solo dziedājumu kā itāļu operās. Līdz ar to 17. gs. pamats kļuva par patstāvīgo mākslas veidu. Lulli uzrakstīja 15 operas, no kurām populārākās ir “Tesējs”, “Armida”. ● Henrijs Pērsels (apm. 1659 - 1733). Angļu nacionālās operas aizsācējs. Angļu klasicisma mūzikas pārstāvis. Viņš bija Vestminsteras abatijas (1679 – 1682) un karaliskās baznīcas ērģelnieks. Pērsels rakstīja mūziku lugām, baznīcas skaņdarbus (psalms, himnas), instrumentālo mūziku, operas – “Didona un Enejs” (1689), “Karalis Artūrs jeb Britu varonis” (1691), “Feju karaliene” (1692). Komponista slavenākā opera ir “Didona un Enejs”, kuras pamatā ir romiešu dzejnieka Vergīlija poēma “Eneida”.
<h3>Laikmeta filozofija</h3>	<p>Klasicisma laikmets literatūrā aizsākās Francijā 17. gs. beigās; Francijā tas dominēja līdz pat 19. gs. sākumam, pārējā Eiropā jau 18. gs. daudz lielāku ietekmi ieguva Apgaismības literatūra. Klasicisms uzsvē literatūras sabiedrisko un morāli tikumisko (audzinošo) funkciju. Klasicismam raksturīga tā sauktā augsto un zemo žanru hierarhija. Augstie žanri ir traģēdija, oda; zemie - komēdija, satīra, fabula. Klasicisma literatūrai bija raksturīga racionāla skaidrība, iekšēja harmonija, daiļrades disciplīna, mēra izjūta un garīgs līdzsvars. Varoņi bija darbīgi, kas spēja nesaudzīgi analizēt savas dvēseliskas kaislības, lai atrisinātu konfliktus. Īpašs klasicisma uzplaukums bija Francijā. Klasicisms pielūdza antīko mākslu.</p>	<p>Saules sistēmas modelis.</p>	<p>● Frānsis Bēkons (1561 - 1626). Jauno laiku materiālisma, empīriskās izziņas metodes veidotājs. Nozīmīgākais darbs ir “Jaunais Organons” 1620. g., kurā aicina nebalstīties uz autoritātēm, bet vākt datus un apstrādāt tos ar prāta palīdzību. Balstīties uz savu pieredzi. Aizsācis veidot zinātņu klasifikāciju pēc cilvēka spējām (atmiņa – vēsture, iztēle – dežja, prāts – filozofija). Saraksta darbu par zinātnes sasniegumiem “Zināšanu progress” 1605. g.</p> <p>● Tomass Hobss (1588 - 1679). Uzskatīts par pirmo moderno materiālisma pārstāvi metafizikā. Par Hobsa šedevru tiek uzskatīts “Leviatāns” 1651. g., kurā viņš izklāstīja savus uzskatus metafizikā, psiholoģijā un sociālajā filozofijā. Tas ir pirmais modernais darbs par valsts teoriju, kas balstās uz principu, ka tieksmi pēc baudas un pašsaglabāšanas instinktu cilvēks apmierina uz citu rēķina. Cilvēks cīnās par savām egoistiskām interesēm.</p> <p>● Renē Dekarts (1596 - 1650). Franču filozofs, matemātiķis, dabaszinātnieks. Dekarts lika pamatus racionālismam, jo uzskatīja, ka tikai prāts ir zināšanu avots. Viņa slavenā tēze: “Es Domāju, tādat es esmu”. Cilvēka īstenā būtība ir domāšana. Nozīmīgākais darbs “Pārrunas par metodi” 1637. g., kas ir sarakstīts zinātniskās autobiogrāfijas formā, uzstāj racionālais pamatlicējs.</p> <p>● Blēzs Paskāls (1623 – 1662). Franču filozofs, fiziķis, matemātiķis un literāts. Filozofa galvenā pārdomu tēma bija cilvēka vieta pasaulē. Cilvēku Paskāls uztver kā sīku putekli bezgalīgā Visumā. Paskāls saglabāja Dieva ideju un uzskata, ka Dievam nevar tvoties ar prātu. Tāpēc Paskāls noliedz Dekarta mācību par racionāli sakārtotu pasauli. Prāts nevar būt cēlvedis pie Dieva, jo prātu bieži aptumšo kaislības. Paskāls domāja, ka cilvēks atrodas starp diviem bezdibieniem – bezgalību un neesamību.</p> <p>● Džons Loks (1632 - 1704). Tiek uzskatīts par empīrisma pamatlicēju. Galvenais darbs - “Eseja par cilvēka izpratni” 1690. g., kurā izstrādāja empīriskās izziņas teoriju. Loka nolūks bija noskaidrot cilvēka zināšanu izcelšanos. Loks aplūkoja cilvēku kā “balto” lapu, Loks atzina, ka visu zināšanu un ideju sākums ir pieredze. Viņš konstatēja, ka ikviens pieredze sākas ar ārpusaules uztveršanu, ar sajūtām.</p> <p>● Benedikts Spinoza (1632 - 1677). Nīderlandiešu filozofs. Spinoza uzskatīja, ka pasaulē viss notiek saskaņā ar stingrām likumsakarībām, viss notiek tā, kā tam ir jānotiek. Fiziskajā pasaulē nav nejaušību, tāpēc viss notiek saskaņā ar Dievu. Kā racionālists Spinoza uzskatīja, ka jaunums, meli un mulķība rodas no izziņas kļūdām. Viņš vēlējās atbrīvot cilvēku no bailēm, aicinot saprātīgi pārvarēt jebkurus likteņa triecienus. Galvenie darbi – “Teoloģiski politiskais traktāts” 1670. g., kas ietver brīvdomīgus uzskatus par Bībeli un kristīgo teoloģiju, un “Ētika” 1677. g..</p>
<p>● Racionālisms – uzskats, ka mēs iegūstam zināšanas ar prāta palīdzību; racionālisti noraida juteklisko pieredzi kā zināšanu avotu, jo uzskata to par nedrošu.</p> <p>● Empīrisms – uzskats, ka visas zināšanas par pastāvošo izriet no pieredzes. Pretstats racionālismam. Empīrisma galvenā ideja ir, ka viss balstās uz pieredzi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Fransuā de Malbers (1555 - 1628). Sacerēja odas karaļa ģimenei, rakstīja stances, sonetus, epigrammas un elēģijas. Francija. ● Nikola Bualo (1636 - 1711). Klasicisma teorētiķis. Bualo centās literatūrā ievērot antīkās klasikas paraugus. Uzrakstīja estētiskos pamatprincipus poēmā “Dzejas māksla” 1674. g.. Bualo apgalvoja, ka skaļstums moksli ir mūžīgs, patstāvīgs, universāls. Francija. ● Žans de Lafontēns (1621 - 1695). Ievērojamākais fabulas meistars pasaules literatūrā. Uzrakstīja “Fabulas” (12 grāmatas, 1668 – 1694). Fabulās ir izsmieti augstākās sabiedrības netikumi. Francija. ● Pjērs Korneijs (1606 - 1684). Klasicisma traģēdijas aizsācējs franču literatūrā. Ievērojamāka traģikomēdija “Sīds” 1637, traģēdijas “Horācijs” u.c.. Francija. ● Žans Rasins (1639 - 1699). Kļuva slavens ar traģēdiju “Andromaha” 1667. g.. Pats nozīmīgākais darbs ir “Fedra” 1677. g., kurā Rasins atklāj sievietes psiholoģisko cīņu starp tikumisko pienākumu un noziedzīgām kaislībām. Francija. ● Žans Batista Moljērs (1622 - 1673). Klasicisma komēdiju autors, izveidotājs. Moljēra komēdijām bija divi uzdevumi. Pirmais – pamācīt cilvēku, otrs – izklaidēt publiku. Pasaules slavu Moljērs ieguva ar lugām: “Tartifs”, 1664.g.; “Dons Žuans”, 1671.g.. u.c.. Francija. ● Džons Miltons (1608 - 1674). Angļu dzejnieks. Poēmā “Zaudēta paradīze” 1667. g. viņš attēloja Sātānu, kurš sacēlies pret Dieva kārtību. Poēmā “Atgūta paradīze” 1671. g. dzejnieks cildināja vientuļi un nesaprustu cilvēku, tomēr neatsakās no sava mērķa. Anglija. 	<p>Skaitļojama mašīna.</p> <p>Mikroskops.</p>	<p>● Henrijs Pērsels (apm. 1659 - 1733). Angļu klasicisma mūzikas pārstāvis. Viņš bija Vestminsteras abatijas (1679 – 1682) un karaliskās baznīcas ērģelnieks. Pērsels rakstīja mūziku lugām, baznīcas skaņdarbus (psalms, himnas), instrumentālo mūziku, operas – “Didona un Enejs” (1689), “Karalis Artūrs jeb Britu varonis” (1691), “Feju karaliene” (1692). Komponista slavenākā opera ir “Didona un Enejs”, kuras pamatā ir romiešu dzejnieka Vergīlija poēma “Eneida”.</p> <p>Rokoko mūzika.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Fransuā Kuperēns (1668 – 1733). Galanta rokoko stila ievērojamākais pārstāvis. Rakstīja skaņdarbus klavesīnam, instrumentālo kamerzmūziku. Fransuā Kuperēnu dēvēja par Lielo Kuperēnu. <p>Antonio Stradivāri (1667 – 1730). Līdz šim nespējamais vijolbūvēšanas meistars. Meistara vijolu tembra noslēpums līdz šim nav atklāts. Iespējams, ka viņa noslēpums slēpās instrumenta koka daļu īpašos samēros un lakas izmantošanā.</p>

